

ตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงาน กิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย

Causal Relationship Model Affecting Operational Sustainability

Social Enterprise of Community Enterprises of the Western Region, Thailand

¹ธงชัย พงศ์สิทธิกาญจนา และ ²จันทนา พงศ์สิทธิกาญจนา

¹Thongchai Pongsittikanchana and ²Chantana Pongsittikanchana

^{1, 2} คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

^{1, 2} Faculty of Management Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand

E-mail: cchant88@gmail.com, chantanap@npru.co.th

Received July 29, 2021; Revised September 4, 2021; Accepted September 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ตัวอย่างคือวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคตะวันตก จำนวน 300 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า ตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2/df = 2.04$, $TLI = .981$, $NFI = .971$, $CFI = .985$, $RMSEA = .059$ และ $SRMR = .024$) ปัจจัยการจัดการชุมชนและปัจจัยการมีส่วนร่วมส่งผลทางบวกต่อนวัตกรรมชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ .483 และ .435 ส่วนปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยการมีส่วนร่วมและปัจจัยนวัตกรรมชุมชนส่งผลทางบวกต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ .763 และ .285 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการและปัจจัยการจัดการชุมชนส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การจัดการธุรกิจชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน และนวัตกรรมชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลความยั่งยืนในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ดังนั้น หน่วยงานทางวิชาการควรจัดอบรมด้านการจัดการธุรกิจ การสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้มาพัฒนานวัตกรรมจากชุมชน และส่งเสริม

ผลประกอบการของกิจการเพื่อสังคมแก่วิสาหกิจชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน; กิจการเพื่อสังคม; ความยั่งยืนในการดำเนินงาน

Abstract

The purposes of this article were to examine the causal factors affecting operational sustainability of community enterprises in the western region of Thailand. The sample included 300 community enterprises in the western region of Thailand. A questionnaire was used as an instrument for data collection. Data were analyzed using descriptive statistics and the analysis of structural equation modeling. Results indicated that the model fit with the empirical data ($\chi^2/df = 2.04$, TLI = .981, NFI = .971, CFI = .985, RMSEA = .059, and SRMR = .024). Community management factor and community participation factor had a positive significant influence on community innovations at a significance level of .05 with regression coefficients of .483 and .435, respectively. The entrepreneurial factor had an insignificant influence on community innovation. The community participation factor and the community innovation factor had a significant influence on operational sustainability at a significance level of .05 with regression coefficients of .763 and .285, respectively. The entrepreneurial factor and the community management factors had an insignificant influence on operational sustainability. Community business management was a factor that affected community innovation and community innovation was a factor that affected sustainability in social enterprises. Therefore, academic agencies should organize training on business management. Creating innovations from local wisdom so that people in the community can apply knowledge and skills acquired to develop innovations from the community and promote the performance of social enterprises for community enterprises and lead to sustainable economic, social, and environmental development of the community.

Keywords: Social Enterprise; Community Enterprises; Operational Sustainability

บทนำ

นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2545) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน และสนับสนุนให้ภาคธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการประกอบการของชุมชนตามความพร้อม ความถนัด และความสนใจของแต่ละองค์กร รวมทั้งการเพิ่มบทบาทของภาครัฐในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Board, 2001) รูปแบบหนึ่งของความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือกิจการเพื่อสังคมหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social enterprise) ซึ่งเป็นรูปแบบของการดำเนินกิจการที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเปลี่ยนแปลงเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจจากเป้าหมายกำไรสูงสุดมาเป็นเป้าหมายในการสร้างความสมดุลด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม และรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Elkington, 1997; Shnayder et al., 2015) กิจการเพื่อสังคมจึงเป็นองค์กรทางธุรกิจที่เป็นธุรกิจสายกลางระหว่างองค์กรธุรกิจที่แสวงหากำไรและองค์กรธุรกิจที่ไม่แสวงหากำไร โดยไม่ได้จัดสรรให้กับผู้ถือหุ้นเท่านั้น แต่จะนำกำไรที่ได้มาจัดสรรเพื่อช่วยพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม (Ridley-Duff & Bull, 2011) และต้องมีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการทั้งต่อผู้ร่วมงานในองค์กร สังคม และสิ่งแวดล้อม

วิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นรูปแบบหนึ่งของกิจการเพื่อสังคม ซึ่งวิสาหกิจชุมชนในฐานะกิจการเพื่อสังคมจำนวนมาก สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากร การจ้างงาน และการผลิตโดยคนในชุมชน ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรชุมชน ทั้งองค์กรที่ผลิตสินค้าและบริการ และองค์กรการเงินชุมชน ที่ทำให้มีการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (National Social Enterprise Promotion Agency, 2010) โดยนำหลักการของกิจการเพื่อสังคมมาใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจและเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน และเป็นองค์กรที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสร้างผลลัพธ์ทางสังคมผ่านเครือข่ายความร่วมมือของกิจการเพื่อสังคมที่เป็นไปอย่างเสมอภาค และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อยกระดับศักยภาพขององค์กรชุมชน

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษากิจการเพื่อสังคมของธุรกิจขนาดใหญ่ (Sommit, Sitikarn, 2018; Sakulsurakephong, 2015) และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาวิสาหกิจชุมชนเฉพาะกลุ่ม (Supradith & Pooripakdee, 2019) งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชน โดยศึกษาวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งมีจำนวน 5,966 แห่ง (Department of Agricultural Extension, 2020) ซึ่งพบว่าจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ เกี่ยวกับการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งทำให้สมาชิกตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคตะวันตก และยังขาด

ความรู้ด้านกระบวนการนวัตกรรมทางสังคม และการดำเนินกิจการเพื่อสังคม (Loophaungsak, 2015; Rojanavongse, 2016) ซึ่งนำไปสู่คำถามของการวิจัยว่ามีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความยั่งยืน ในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคตะวันตก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย และสามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาประยุกต์ใช้พัฒนากิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงาน ประกอบไปด้วย แนวคิดกิจการเพื่อสังคม แนวคิดนวัตกรรมชุมชน แนวคิดความเป็นผู้ประกอบการ แนวคิดการจัดการธุรกิจชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน สรุปได้ดังนี้

กิจการเพื่อสังคมเป็นการประกอบการที่มีเป้าหมายในการสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ คือ การผลิตสินค้าและบริการอย่างต่อเนื่อง ความเป็นอิสระในการบริหาร ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน (Spear & Bidet, 2003) ความยั่งยืนด้านสังคมคือการมีเป้าหมายเพื่อชุมชน การริเริ่มโดยกลุ่มที่เกี่ยวข้อง การกำหนดอำนาจการตัดสินใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการจัดสรรกำไรอย่างจำกัด (Crane et al., 2008) และความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมคือการกำหนดขนาดของกิจการ การใช้ทรัพยากร การกำหนดเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม (Cato, 2011) รวมทั้งมีความยั่งยืนของการผลิตและการบริโภค และการดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใสและมีธรรมาภิบาล (Rahdari et al., 2016)

นวัตกรรมคือสิ่งที่เกิดจากความรู้และความคิดสร้างสรรค์ โดยได้รับการพัฒนาจากการปรับเปลี่ยนและพัฒนาความคิด กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงองค์กร และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Schilling, 2008) โดยนวัตกรรมชุมชนเป็นนวัตกรรมที่พัฒนาจากปัจเจกบุคคลและองค์กรชุมชนมากกว่าภาครัฐและหน่วยงานภายนอก (Bergman et al., 2010) ซึ่งนวัตกรรมชุมชน ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Schilling, 2008) กระบวนการ (Gopalakrishnan & Damanpour, 1997) และองค์กร (OECD, 2016) และนวัตกรรมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน (Zehir et al., 2015)

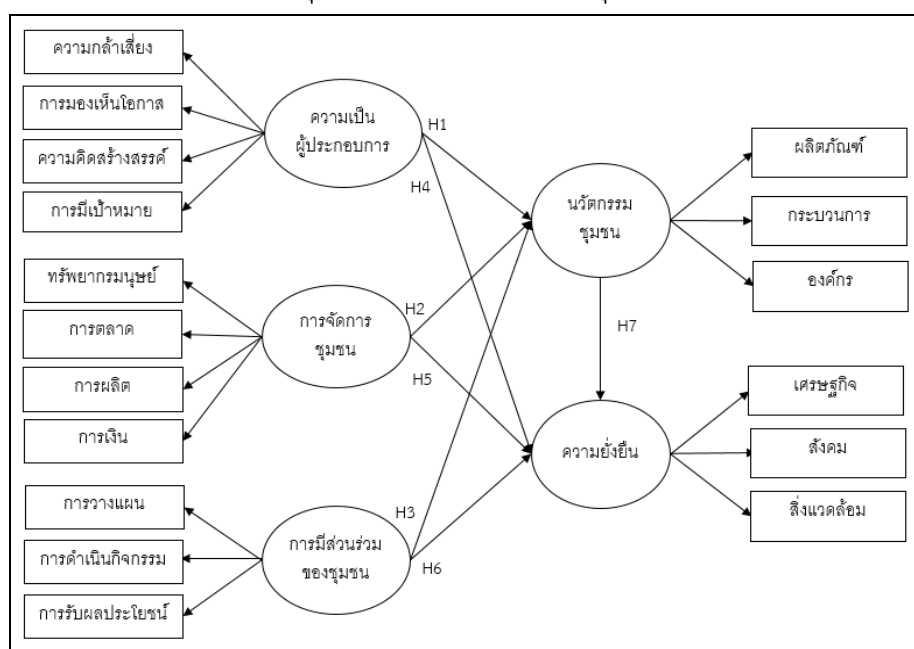
ผู้ประกอบการชุมชน คือผู้ประกอบการรายเดียวและวิสาหกิจชุมชน ที่ดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน (Peredo & Chrisman, 2006) ความเป็นผู้ประกอบการชุมชนมีการดำเนินการจัดการ และการจ้างงานโดยชุมชน ภายใต้คณะกรรมการดำเนินการที่คัดเลือกมาจากคนในชุมชน และผลประกอบการที่ได้จะนำมาจัดสรรเพื่อเป็นรายได้ให้แก่คนในชุมชนและสวัสดิการของคนในชุมชน รวมทั้งการแบ่งปันตามวัตถุประสงค์ของชุมชน (Mary, 2015) ซึ่งความเป็นผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ความกล้าเสี่ยง การมองเห็นโอกาส ความคิดสร้างสรรค์ และการมีเป้าหมาย (Aminul et al., 2011; Govindasamy, 2010) โดยความเป็นผู้ประกอบการเป็นปัจจัยที่ส่งผลนวัตกรรม (Sulistyo & Siyamtinah, 2016; Kaya, 2015; Zehir et al., 2015) และผลการดำเนินงานของธุรกิจ (Eikelenboom & de Jong, 2019)

การจัดการธุรกิจคือกลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร (Mathew et al., 2006) การนำแนวคิดการจัดการธุรกิจไปประยุกต์ใช้กับธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Nielsen, 2012) การจัดการการตลาด (Kotler, 2003) การจัดการการผลิต (Heizer & Render, 2001) และการจัดการการเงิน (Gitman & Zutter, 2019) การพัฒนาศักยภาพการจัดการ จะทำให้ผู้ประกอบการสามารถเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางธุรกิจ และใช้สภาพแวดล้อมทางการแข่งขันในการค้นหานวัตกรรม และนำนวัตกรรมไปใช้ในการดำเนินงาน การจัดการธุรกิจชุมชนจึงส่งผลต่อนวัตกรรม และความได้เปรียบและความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจชุมชน (Lin et al., 2012; Chabbouh & Boujelbene, 2020)

การมีส่วนร่วมของชุมชนคือการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนทั้งทางตรงหรือทางอ้อมปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน (Hidayato & Setyady, 2014) ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนและความยั่งยืนในการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมติดตามผล เพื่อกำหนดเป้าหมายของกิจการเพื่อสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการรับผลประโยชน์ (Arnstein, 1969) การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เสนอความคิดและมีอิสระในการทำงานร่วมกัน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจ (Whitehurst, 2016) การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยพัฒนาการปฏิบัติงานและสร้างผลประกอบการทางธุรกิจ (Groen et al., 2017) และสร้างความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิด/ทฤษฎีของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม แนวคิดความเป็นผู้ประกอบการ แนวคิดการจัดการธุรกิจชุมชนแนวคิดนวัตกรรมชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ตัวแปรปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการ ปัจจัยการจัดการธุรกิจชุมชน ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยนวัตกรรมชุมชน ปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการ ที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม และปัจจัยการจัดการธุรกิจชุมชน ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนโดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

- H1: ปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน
 H2: ปัจจัยการจัดการธุรกิจชุมชนส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน
 H3: ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน
 H4: ปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม
 H5: ปัจจัยการจัดการธุรกิจชุมชนส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม
 H6: ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม
 H7: ปัจจัยนวัตกรรมชุมชนส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่าง ประชากรคือผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคตะวันตกประเทศไทย โดยใช้เกณฑ์ของ Schreiber et al. (2006) ที่ขนาดของตัวอย่างเป็น 10 เท่าของจำนวนตัว

แปรสังเกตได้ และ Tabachnick & Fidell (2013) ที่ต้องมีขนาดของตัวอย่างขั้นต่ำ 300 หน่วย งานวิจัยนี้จึงกำหนดขนาดของตัวอย่าง 300 หน่วย ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จากผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย จังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และสุพรรณบุรี ประชากร รวม 5,966 คน (Department of Agricultural Extension, 2020) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยงานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลตามใบรับรองโครงการวิจัยของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เลขที่ใบรับรอง 013/2564 ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับสภาพการณ์ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน มีลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีการตรวจสอบความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยใช้ Index Objective Congruence (IOC) และตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) จากการทดลอง (Try out) วิสาหกิจชุมชนที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 ราย ซึ่งข้อคำถามประกอบไปด้วยความเป็นผู้ประกอบการ (ETP) การจัดการธุรกิจชุมชน (MNG) การมีส่วนร่วมของชุมชน (PAR) นวัตกรรมชุมชน (INV) ความยั่งยืนในการดำเนินงาน (SUST) และความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม เฉลี่ยภาพรวมได้ .976

3. การรวบรวมข้อมูล

จากตัวอย่างผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคตะวันตก ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) อยู่ระหว่าง 3.32 ถึง 3.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) อยู่ระหว่าง 0.78 ถึง 0.90 ความเบ้ (Skewness) อยู่ระหว่าง -0.54 ถึง -0.21 และความโด่ง (Kurtosis) อยู่ระหว่าง -0.23 ถึง 0.77

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้โปรแกรม R และ package Lavaan & semTools ในการวิเคราะห์ตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบ Covariance-Based (CB-SEM) ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบสมมติฐานการแจกแจงปกติหลายตัวแปร (Multivariate normal distribution) โดยใช้ความเบ้และความโด่ง ซึ่งความเบ้ต้องไม่เกิน ± 2 และความโด่งมีค่าไม่เกิน ± 7 (Kline, 2016) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแต่ละตัวแปรที่อยู่องค์ประกอบเดียวกันควรมากกว่า .30 (Hair et al., 2014) การทดสอบบาร์ทเลตต์ (Bartlett test of sphericity) โดยใช้ค่าไคกำลังสอง (Chi-square) ถ้าปฏิเสธ H_0 แสดงว่าตัวแปรไม่เป็นอิสระต่อกัน และสามารถนำตัวแปรมาวิเคราะห์ได้ ค่า Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy: KMO) ถ้าค่า $1 \geq KMO \geq .5$ แสดงว่าขนาดของตัวอย่างมีจำนวนเพียงพอ (Kaiser, 1974) การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural equation modelling) ในการทดสอบตัวแบบและสมมติฐานการวิจัย ประกอบด้วย การ

วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรสังเกตได้ จากน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) การวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรแต่ละตัวในตัวแบบ จากสัมประสิทธิ์การถดถอย (Regression weight) การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างตัวแบบเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้ดัชนีประเมินความสอดคล้อง ประกอบด้วย χ^2/df , ดัชนี Tucker–Lewis Index (TLI), ดัชนี Normal Fit Index (NFI), ดัชนี Comparative Fit Index (CFI), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) และ Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) (West et. al., 2012)

ผลการวิจัย

1. การตรวจสอบสมมติฐานการแจกแจงปกติหลายตัวแปร พบว่าความเบี่ยงเบนระหว่าง -0.54 ถึง -0.21 และความโด่งอยู่ระหว่าง -0.23 ถึง 0.77 ซึ่งความเบี่ยงเบนไม่เกิน ± 2 และความโด่งมีค่าไม่เกิน ± 7 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงปกติหลายตัวแปร

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ

2.1 การวิเคราะห์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน จากตารางที่ 1 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีค่าต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .01$) มีจำนวน 136 คู่ และความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่โดยเป็นความสัมพันธ์ทางบวก มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตั้งแต่ .629 ถึง .914 ซึ่งมากกว่า .30 (Hair et al., 2014) จึงสามารถนำไปวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย

ตารางที่ 1 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ

(n =300)

	risk	opp	crea	obj	hrm	mkt	prdt	fin	plan	oper	bene	prd	prcs	org	econ	socl	envr
risk	1																
opp	.708*	1															
crea	.692*	.892*	1														
obj	.697*	.848*	.910**	1													
hrm	.703*	.702*	.731**	.735*	1												
mkt	.631**	.689*	.732*	.708*	.867*	1											
prdt	.656*	.694*	.732*	.716**	.856*	.912**	1										
fin	.629*	.694*	.724*	.711**	.834*	.897*	.914**	1									
plan	.650*	.632*	.667*	.681*	.679*	.656*	.689*	.700*	1								
oper	.637*	.655*	.699*	.726*	.668*	.685*	.704*	.706*	.854*	1							
bene	.637*	.690*	.726*	.748*	.686*	.704*	.707*	.705*	.836*	.907*	1						
prd	.582*	.664*	.669*	.656*	.695*	.704*	.746*	.747**	.697*	.742*	.749*	1					
prcs	.548*	.623*	.646*	.631**	.646*	.698*	.738*	.753*	.669*	.693*	.728*	.884*	1				
org	.583*	.642*	.638*	.638*	.668*	.717**	.753*	.761**	.687*	.698*	.730*	.868*	.911**	1			

	risk	opp	crea	obj	hrm	mkt	prdt	fin	plan	oper	bene	prd	prcs	org	econ	socl	envr
econ	.675*	.643*	.670*	.669*	.680*	.687*	.713**	.719**	.808*	.822*	.817**	.742*	.738*	.741**	1		
socl	.665*	.668*	.692*	.707*	.662*	.677*	.707*	.695*	.798*	.835*	.831**	.780*	.751**	.764*	.898*	1	
envr	.665*	.670*	.694*	.703*	.700*	.704*	.749*	.746*	.802*	.811**	.822*	.776*	.768*	.778*	.906*	.896*	1

** p ≤ .01

2.2 การทดสอบบาร์ตเลตต์ โดยใช้ค่าไคกำลังสอง (Chi-square) ได้ $\chi^2 = 7,376.52$ และ p-value = .000 แสดงว่าตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ไม่เป็นอิสระต่อกัน และสามารถนำมาตัวแปรมาวิเคราะห์ด้วยแบบสมการโครงสร้างได้

2.3 ค่า KMO โดยรวมเท่ากับ .96 และค่า KMO ของตัวแปรแต่ละตัวอยู่ระหว่าง .93 – .98 แสดงว่าจำนวนตัวแปรที่ใช้เพียงพอ

3. การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

จากตัวแบบสมการโครงสร้างที่ได้มีการปรับปรุงตัวแบบ ได้ผลดังตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 5

3.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรสังเกตได้ น้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีความแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความแปรปรวนที่องค์ประกอบสามารถอธิบายได้ (R^2) ที่ร้อยละ 64.5 ถึง 92.3 ดังตารางที่ 2

3.2 การวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรแต่ละตัวในตัวแบบ สัมประสิทธิ์การถดถอยระหว่างตัวแปรแฝงที่มีความแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง MNG กับตัวแปรแฝง PAR ที่ส่งผลต่อตัวแปรแฝง INV และตัวแปรแฝง PAR กับตัวแปรแฝง INV ที่ส่งผลต่อตัวแปรแฝง SUST และความแปรปรวนที่องค์ประกอบสามารถอธิบายได้ (R^2) เท่ากับร้อยละ 73.3 ถึง 88.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 3 และแสดงอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ดังตารางที่ 4

3.3 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างตัวแบบเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า χ^2/df , TLI, NFI, CFI, RMSEA และ SRMR ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าตัวแบบสมการโครงสร้างมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 5 และแสดงตัวแบบสมการโครงสร้างได้ดังรูปที่ 2

ตารางที่ 2 น้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ของตัวแบบสมการโครงสร้าง

ตัวแปร	β	SE	ค่าสถิติ	p-value	R^2
ETP					
risk	.803				.645
opp	.907	0.069	18.332	.000**	.822
crea	.970	0.071	17.835	.000**	.941
obj	.939	0.069	17.795	.000**	.881

ตัวแปร	β	SE	ค่าสถิติ	p-value	R ²
MNG					
hrm	.895			.000**	.801
mkt	.949	0.039	28.455	.000**	.900
prdt	.961	0.037	29.552	.000**	.923
fin	.948	0.039	28.351	.000**	.898
PAR					
plan	.896				.802
oper	.951	0.039	28.285	.000**	.905
bene	.948	0.039	28.040	.000**	.899
INV					
prd	.926				.857
prcs	.954	0.033	32.359	.000**	.911
org	.949	0.033	31.670	.000**	.900
SUST					
econ	.946				.895
socl	.947	0.029	34.919	.000**	.897
envr	.951	0.029	35.649	.000**	.905

** p ≤ .01

ตารางที่ 3 สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแบบสมการโครงสร้าง

ตัวแปร	β	SE	ค่าสถิติ	p-value	R ²
INV					.733
ETP	-.012	0.078	-0.190	.849	
MNG	.483	0.072	7.291	.000**	
PAR	.435	0.073	6.634	.000**	
SUST					.880
ETP	.042	0.056	.855	.393	
MNG	.024	0.056	.443	.658	
PAR	.639	0.061	11.125	.000**	
INV	.285	0.050	5.435	.000**	

** p ≤ .01

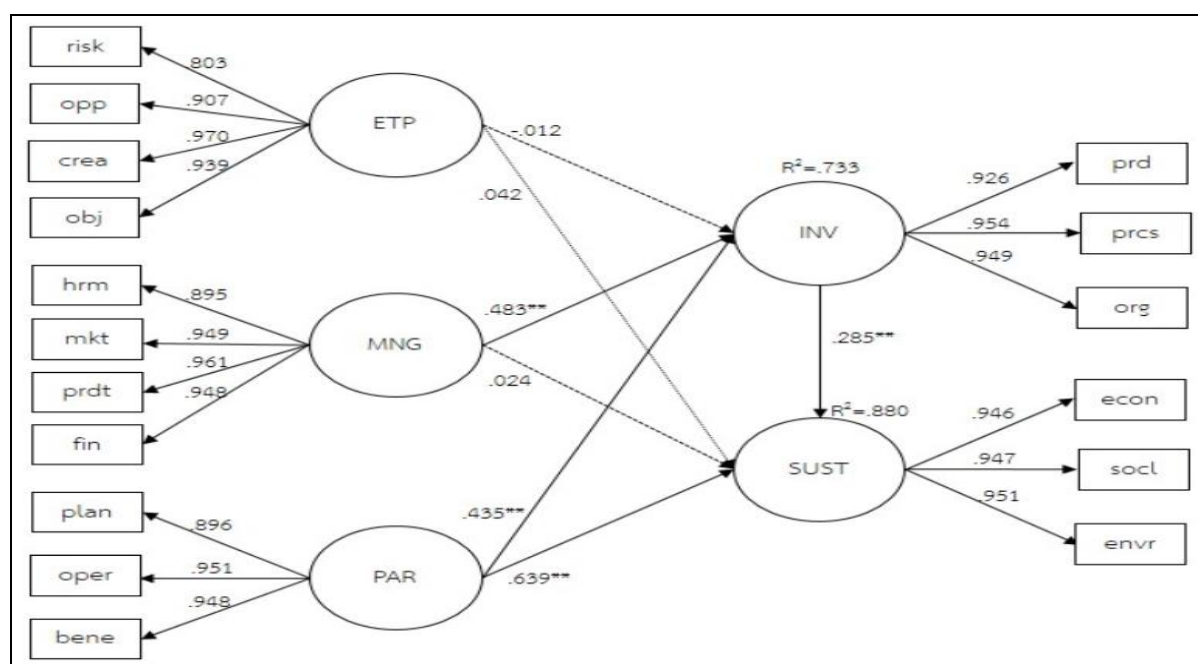
ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์หัตถิทธิพลของตัวแปรในตัวแบบสมการโครงสร้าง

ตัวแปรเชิงสาเหตุ	ตัวแปรผล					
	INV			SUST		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
ETP	-.012	-	-.012	.042	-.004	.038
MNG	.483**	-	.483**	.024	.138	.162
PAR	.435**	-	.435**	.639**	.124**	.763**
INV	-	-	-	.285**	-	.285**

** p ≤ .01

ตารางที่ 5 เกณฑ์การประเมินความสอดคล้องของตัวแบบ

ดัชนีประเมินความสอดคล้อง	เกณฑ์	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
χ^2/df	น้อยกว่า 3	2.04	ผ่านเกณฑ์
TLI	มากกว่า .95	.981	ผ่านเกณฑ์
NFI	มากกว่า .95	.971	ผ่านเกณฑ์
CFI	มากกว่า .90	.985	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	น้อยกว่า .06	.059	ผ่านเกณฑ์
SRMR	น้อยกว่า .08	.024	ผ่านเกณฑ์

ภาพที่ 2 ตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การจัดการธุรกิจชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนานวัตกรรมด้านกระบวนการและด้านผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน ทั้งการตลาด การเงิน การผลิต และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทำให้ได้เทคโนโลยีและความรู้ใหม่มาใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Chabbouh & Boujelbene (2020) ที่พบว่า การเปิดกว้างทางนวัตกรรมในการดำเนินงานของวิสาหกิจ เกิดขึ้นจากทุนมนุษย์ที่มีทักษะการจัดการ แต่ปัจจัยการจัดการธุรกิจชุมชนส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการธุรกิจชุมชนต้องอาศัยความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางธุรกิจตามสภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน และใช้สภาพแวดล้อมทางการแข่งขันในการสร้างนวัตกรรมชุมชน และนำหลักการของนวัตกรรมไปใช้ในการดำเนินงาน (Lin et al., 2012; Sulisty & Siyamtinah, 2016) มากกว่าที่จะนำความรู้ในการจัดการธุรกิจชุมชนไปใช้ในการสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมโดยตรง

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน และความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้แก่สังคม ทำให้มีการเรียนรู้และกำหนดข้อปฏิบัติทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกัน และสามารถปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Whitehurst (2016) พบว่า ภายใต้สภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้ประกอบการชุมชนไม่สามารถพัฒนานวัตกรรมทางธุรกิจได้โดยลำพัง การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เสนอความคิดและมีอิสระในการทำงานร่วมกัน จะเพิ่มความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และความยั่งยืนในการดำเนินงาน

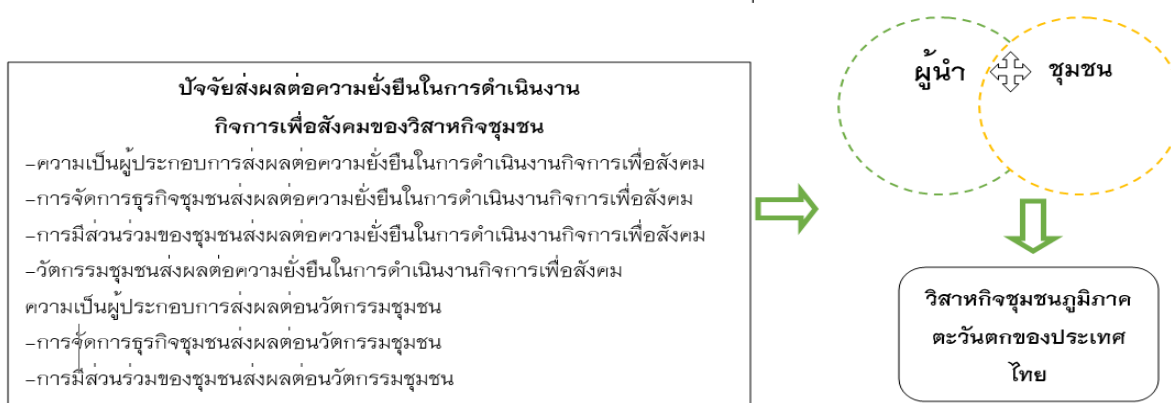
3. นวัตกรรมชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้แก่สังคม ทำให้มีการเรียนรู้และกำหนดข้อปฏิบัติทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกัน และสามารถปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Okpara (2017) พบว่า นวัตกรรมในรูปแบบความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินงานของผู้ประกอบการชุมชนประสบความสำเร็จ

4. ความเป็นผู้ประกอบการชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนและความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนโดยผู้นำของกลุ่มแต่เพียงผู้เดียว แต่จำเป็นต้องอาศัย

ความร่วมมือจากคนในชุมชนในการร่วมวางแผนและการดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Kim et al. (2012) ที่เสนอว่า ผู้ประกอบการเป็นผู้ปรับเปลี่ยนความคิด แสวงหาความรู้ใหม่เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา กระบวนการ และผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้ค้นพบตัวแบบเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าตัวแบบสมการโครงสร้างมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กิจการการเพื่อสังคมต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้แก่สังคม ทำให้มีการเรียนรู้และกำหนดข้อปฏิบัติทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกัน และสามารถปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนและความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนโดยผู้นำของกลุ่มแต่เพียงผู้เดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนในการร่วมวางแผนและการดำเนินการ

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชน

สรุป

สรุปในภาพรวมของบทความปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ความสอดคล้องระหว่างตัวแบบเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าตัวแบบสมการโครงสร้างมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การจัดการธุรกิจชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน และความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นวัตกรรมชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความเป็นผู้ประกอบการชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนและความยั่งยืนในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

1. จากข้อค้นพบที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน และความยั่งยืนในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ดังนั้น วิชาสหกิจชุมชนควรสร้างความมีส่วนร่วมทั้งการวางแผน การดำเนินงาน เพื่อนำความรู้จากชุมชนมาพัฒนาเป็นนวัตกรรม และสร้างการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม

2. จากข้อค้นพบที่ว่า การจัดการธุรกิจชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชน และนวัตกรรมชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ดังนั้น หน่วยงานทางวิชาการควรจัดอบรมด้านการจัดการธุรกิจ การสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้มาพัฒนานวัตกรรมจากชุมชน และส่งเสริมผลประโยชน์ของกิจการเพื่อสังคม แก่วิชาสหกิจชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

จากข้อค้นพบในงานวิจัย ที่ความมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนวัตกรรมชุมชนและความยั่งยืนในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ด้วยเหตุนี้การวิจัยต่อไปควรศึกษาตัวแปรความมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะตัวแปรต้นกลางและตัวแปรส่งผ่าน เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ซับซ้อนได้ชัดเจนขึ้น

References

- Aminul, I., M., Aktaruzzaman, K., M., Obaidullah, A., & Syed, A. M. (2011). Effect of entrepreneur and firm characteristics on the business success of small and medium enterprises (SMEs) in Bangladesh. *International Journal of Business and Management*, 6(3), 289–296.
- Arnstein, S. R. (1969). Ladder of citizen participation. *Journal of American Institute of Planners*, 35, 216–224.
- Bergman, N., Markusson, N., Connor, P., & Middlemiss, L. (2010). *Bottom-up, social innovation for addressing climate change. Conference: Sussex Energy Group conference ECEEE 2010*. Brighton, UK.

- Cato, M. S. (2011). The green economy: Why ownership and control matter. *Journal of Co-operative Studies*, 45(1), 61–68.
- Chabbouh, H., & Boujelbene, Y. (2020). Open innovation in SMEs: The mediating role between human capital and firm performance. *The Journal of High Technology Management Research*, 31(2), 1–21. <https://doi.org/10.1016/j.hitech.2020.100391>
- Crane, A., Matten, D., & Moon, J. (2008). Ecological citizenship and the corporation: Politicizing the new corporate environmentalism. *Organization and Environment*, 21(4), 371–389.
- Department of Agricultural Extension. (2020, March 4). *Community Enterprise Information System*. Department of Agricultural Extension. http://smce.doe.go.th/smce1/report/select_report_smce.php?report_id=17
- Eikelenboom, M., & de Jong, G. (2019). The impact of dynamic capabilities on the sustainability performance of SMEs. *Journal of Cleaner Production*, 235, 1360–1370. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.07.013>
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of twenty-first century business*. Capstone.
- Gitman, L., & Zutter, C.J. (2019). *Principles of managerial finance* (14th ed.). Addison-Wesley Publishing.
- Gopalakrishnan, S., & Damanpour, F. (1997). A review of innovation research in economics, sociology and technology management. *Omega*, 25(1), 15–28.
- Govindasamy, T. (2010). Critical success factors of successful Indian entrepreneurs in the Tshwane metropolitan area. *Journal of Business and Entrepreneurship*, 14(1), 69–81
- Groen, B. A. C., Wouters, M. J. F., & Wilderom, C. P. M. (2017). Employee participation, performance metrics, and job performance: A survey study based on self-determination theory. *Management accounting research*, 36, 51–66. <https://doi.org/10.1016/j.mar.2016.10.001>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis* (7th ed.). Pearson.
- Heizer, J., & Render, B. (2001). *Principle of Operations Management*. Prentice Hall.
- Hidayanto, A. N., & Setyady, S. T. (2014). Impact of collaborative tools utilization on group performance in university students. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(2), 88–98.

- Kaiser, H. F. (1974). An Index of Factorial Simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31–36. <https://doi.org/10.1007/BF02291575>
- Kaya, N. (2015). Corporate Entrepreneurship, Generic Competitive Strategies, and Firm Performance in Small and Medium-sized Enterprises. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 20(7), 662–668. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.10.136>
- Kim, J. Y., Song S., Sambamurthy, V., & Lee L. Y. (2012). Entrepreneurship, Knowledge Integration Capability, and Firm Performance: An Empirical Study. *Information Systems Frontiers*, 14, 1047–1060.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (4th ed.). Guilford.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Management* (11th ed.). Prentice–Hall.
- Laophaungsak. P. (2015). *Development of Management Model for Community Enterprise's Cluster for Enhancing Competitiveness of Community Economy in Western Region*[Doctoral dissertation, Silpakorn University].
- Lin, S. F., Miao, Q., & Nie, K. (2012). A case study on entrepreneurship for sustained innovation. *African Journal of Business Management*, 6(2), 493–500.
- Mary, C. (2015, October 15). *Definitions for community enterprise*. Definitions. <https://www.definitions.net/definition/community+enterprise>
- Mathew, W.R., Lori, A.M., & Sharon, L.O. (2006). A new perspective on the developmental model for family business. *Family Business Review*, 19(4), 317–333.
- National Social Enterprise Promotion Agency. (2010, May 20). *Master Plan for Social Enterprise Promotion 2010–2014*. National Social Enterprise Promotion Agency. http://tseo.or.th/sites/default/files/%20se_masterplan_53-57.pdf.
- Nielsen, P. B. (2012, June 12–14). *Towards a Definition of Business Functions*. UNStats. <https://unstats.un.org/unsd/tradeserv/workshops/Amman/2012/Doc/UNSD%20presentations/Agenda%20item%2015%20-%20International%20sourcing%20of%20Business%20Functions.pdf>
- Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD]. (2016). *Innovating education and educating for innovation: The power of digital technologies and skills*. OECD Publishing.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2001). *The 9th National Economic and Social Development Plan (2002–2006)*. Office of the National Economic and Social Development Board.

- Okpara, F. O. (2007). The value of creativity and innovation in entrepreneurship. *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, 3(2), 81–131.
- Peredo, A.M., & Chrisman, J.J. (2006). Toward a theory of community-based enterprise. *The Academy of Management Review*, 31(2), 309–328.
- Rahdari, A., Sepasi, S., & Moradi, M. (2016). Achieving Sustainability Through Schumpeterian social entrepreneurship: The role of social enterprises. *Journal of Cleaner Production*, 137, 347–360. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.06.159>
- Ridley-Duff, R. & Bull, M. (2011). *Understanding social enterprise: Theory & practice*. Sage Publication.
- Rojanavongse, W. (2016). *Supporting Model for Social Enterprise in Thailand*[Master's Thesis, Thammasat University].
- Sakulsurakephong, S. (2015). Characteristics of a leader in social enterprises in Thailand. *PSDS Journal of Development Studies*, 12(1), 63–84.
- Schilling, M. A. (2008). *Strategic management of technological innovation* (2nd ed.). McGraw-Hill Education.
- Schreiber, J.B., Nora, A., Stage, F.K., Barlow, E.A., & King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of Educational Research*, 99(6), 323–338.
- Shnayder, L., Van Rijnsoever, F. J., & Hekkert, M. P. (2015). Putting your money where your mouth is: Why sustainability reporting based on the triple bottom line can be misleading. *PLoS One*, 10(3), 1–23. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0119036>
- Sommit, K., & Sitikarn, B. (2018) Success Factors and Sustainability of Social Enterprises in Community-Based Tourism in Thailand. *Suthiparithat Journal*, 32(103), 81–94.
- Spear, R., & Bidet, E. (2003). *The role of social enterprise in Europe labour markets*. EMES European Research Network.
- Sulistyo, H., & Siyamtinah. (2016). Innovation capability of SMEs through entrepreneurship, marketing capability, relational capital and empowerment. *Asia Pacific Management Review*, 21, 196– 203. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2016.02.002>
- Supradith, S., & Pooripakdee, S. (2019). Operational Formats of Social Enterprise of Baan Laem Sak Community-based Tourism, Aow Luk, Krabi. *Veridian e-Journal*, 12(5), 1571–1584.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.

- West, S. G., Taylor, A. B., & Wu, W. (2012). Model fit and model selection in structural equation modeling. in R.H. Hoyle. (Ed.). *Handbook of structural equation modeling* (209–231). The Guilford Press.
- Whitehurst, J. (2016, June 27). *Participation is the new innovation*. RedHat. <https://www.redhat.com/en/blog/participation-new-innovation>
- Zehir, C., Can, E., & Karaboga, T. (2015). Linking entrepreneurial orientation to firm performance. *Procedia – Social and Behavioral Science*, 210, 358–367. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.381>